

Цивільно-правові проблеми, що можуть виникнути при оголошенні фізичної особи, яка пропала безвісти в зв'язку з проведенням АТО, померлою

Бірюков І.А., професор кафедри цивільно-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук, професор

Тривала відсутність фізичної особи – учасниці цивільних правовідносин у місті її постійного перебування і відсутність відомостей щодо місця її перебування тягне за собою юридичну невизначеність, що негативно впливає на права як самого відсутнього, так і інших учасників правовідносин. Цивільні права відсутнього залишаються без охорони, може бути завдана шкода його майну, порушені його особисті права чи права, пов'язані з його інтелектуальною діяльністю. Кредитори безвісно відсутнього не мають можливості своєчасно одержати від нього належні їм борги; особи, які знаходяться на утриманні безвісно відсутнього, не мають можливості звернутися за призначенням допомоги, оскільки вважаються такими, що мають годувальника. Можуть наступати й інші негативні наслідки.

Одним із способів усунення такої невизначеності є інститут оголошення фізичної особи померлою. Ст. 46 ЦК України визначає загальну підставу оголошення особи померлою і перераховує декілька спеціальних підстав.

Загальна підстава має місце тоді, коли безвісна відсутність особи не пов'язана з певними обставинами її зникнення. У такому разі суд може оголосити особу померлою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років.

Спеціальні підстави враховуються у випадках, коли особа пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю, або дають підстави припускати її загибель від певного нещасного випадку. В залежності від природи таких випадків термін три роки скорочується до шести місяців, а за певних умов він може становити один місяць.

Певні особливості мають випадки, коли особа пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями. За таких обставин вона може бути оголошена померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. Суду надано також право оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців.

Більш докладно зупинимося на проблемах, які можуть виникнути при оголошенні судом фізичної особи померлою у зв'язку з воєнними діями, бо саме це питання винесене в заголовок доповіді.

В сучасних умовах актуальною є проблема визначення правового статусу осіб, які безвісти пропали у зоні проведення Антитерористичної операції (АТО). А те, що такі проблеми виникнуть, підтверджують, зокрема, дані Всеукраїнського центру полонених і зниклих безвісти воїнів

АТО. Так, за короткий строк ним було напрацьовано базу полонених і зниклих безвісти, у якій понад півтори тисячі імен [1]. Якщо ж врахувати пропавших безвісти жителів Донецької і Луганської області, то зазначена кількість зниклих безвісти збільшиться у рази.

Ускладнить вирішення справ про оголошення померлими осіб, що зникли безвісти під час проведення АТО, те, що військовий конфлікт, який відбувається на сході України, офіційно не визнається воєнними діями і не має чітко визначених часових меж. Адже воєнні дії матимуть місце у тих випадках, коли будуть діяти закони про військовий і надзвичайний стан. А те, що Кабінет Міністрів України у змінах до Порядку залучення працездатних осіб до суспільно-корисних робіт застосовує поняття «воєнний час» [2] не надає судам права виносити рішення про оголошення померлими осіб, що зникли у зв'язку з проведенням АТО, посилаючись на ч. 2 ст. 46 ЦК.

На нашу думку, є декілька шляхів розв'язання цієї проблеми. Один з них не вимагає зміни чинного законодавства і проявляється у тому, що при вирішенні справи про оголошення особи померлою у зв'язку з проведенням АТО, застосовувати одну з спеціальних підстав, передбачених ч. 1 ст. 46 ЦК, а саме визнавати особу як таку, що пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю. До таких обставин можна віднести дії непереборної сили, якими вважають і надзвичайні суспільні явища, пов'язані із застосуванням зброї. У таких випадках непотрібно буде доводити наявність воєнного стану і визначати часову межі початку і закінчення воєнних дій, а лише враховувати час відсутності відомостей про місце її знаходження у постійному місці проживання – шість місяців.

Водночас, слід зазначити, що за своїми негативними наслідками події у зоні АТО є вельми схожими на воєнні дії, і строк відсутності особи у шість місяців без визначення часових меж її початку і закінчення, може виявитися занадто коротким для встановлення місця перебування відсутнього. Це неминуче потягне у майбутньому масове скасування судових рішень у разі з'явлення особи, яка була оголошена померлою або одержання відомостей про її місце знаходження.

Інший шлях вирішення цієї проблеми – внести зміни до ч. 2 ст. 46 ЦК України, сформулювавши її наступним чином: «Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями або проведенням Антитерористичної операції (АТО), може бути оголошена померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій або дій, пов'язаних з АТО...» (далі за текстом).

Запропоновані доповнення дадуть можливість визначити часові межі дій АТО, з врахуванням яких суди зможуть вирішувати справи про оголошення осіб померлими у зв'язку з проведенням АТО. В будь-якому разі викладене з очевидністю свідчить про потребу знаходити цивільно-правові засоби для відповіді на ті виклики, які ставить життя.

Список використаних джерел:

1. Голос України, 2014, 20 вересня.
2. Голос України, 2013, 25 вересня